

จากแวววันถึงตะวันชิงพลบ :
การปลดปล่อยตนเองจากพันธนาการทางสังคม

From Waewwan to Tawan Ching Plob :
Social Self-Emancipation

ปาริชาติ คงสังข์¹
Parichart Kongsang

¹นิสิตปริญญาโท หลักสูตร ศศ.ม. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

จากแคววันถึงตะวันชิงพลบ :
การปลดปล่อยตนเอง
จากพันธนาการทางสังคม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวรรณกรรมที่มีตัวละครเอกหญิงแสดงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการปลดปล่อยตนเองจากพันธนาการทางสังคม โดยศึกษาจากวรรณกรรมซึ่งเป็นผลงานของไต้ฝุ่นจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ นวนิยายเรื่องแว่ววัน และ ตะวันชิงพลบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำแนวคิดเรื่องการปลดปล่อยผู้หญิงของ ซีโมน เดอ โบวัวร์ มาปรับใช้ในการวิเคราะห์นวนิยายใน 4 ประเด็น ได้แก่ การปลดปล่อยตนเองด้วยการศึกษา การประกอบอาชีพ การไม่แต่งงาน และการไม่เป็นแม่ โดยนำนวนิยายทั้ง 2 เรื่องมาเปรียบเทียบกัน พร้อมนำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลจากการนำนวนิยายทั้ง 2 เรื่อง มาเปรียบเทียบกัน พบว่า ตัวละครเอกหญิงในเรื่องแว่ววันมีวิธีปลดปล่อยตนเองตามแนวคิดของซีโมน เดอ โบวัวร์ ครบทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นการปลดปล่อยตนเองด้วยการศึกษา การประกอบอาชีพ การไม่แต่งงาน และการไม่เป็นแม่ ส่วนตัวละครเอกหญิงในเรื่องตะวันชิงพลบมีวิธีปลดปล่อยตนเองเพียง 2 ประเด็น ได้แก่ การปลดปล่อยตนเองด้วยการศึกษาและการประกอบอาชีพ ส่วนประเด็นการไม่แต่งงานและการไม่เป็นแม่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดของซีโมน เดอ โบวัวร์ เพราะตัวละครมีแนวโน้มว่าจะแต่งงานและอาจจะมีลูกในอนาคต ส่วนผลตอบรับจากสังคมที่มีต่อการปลดปล่อยตนเองของผู้หญิงทั้ง 4 ประเด็น พบว่า สังคมไทยยังไม่ยอมรับในประเด็นการปลดปล่อยตนเองจากการแต่งงานและการเป็นแม่ เนื่องจากเมื่อเวลาผ่านไปกฎเกณฑ์ทางสังคมได้ผ่อนคลายความเคร่งครัดลง ดังนั้น แนวคิดเรื่องการปลดปล่อยผู้หญิงตามแนวคิดของ ซีโมน เดอ โบวัวร์ จึงปรากฏในเรื่องแว่ววันชัดเจนกว่าเรื่องตะวันชิงพลบ

คำสำคัญ :

การปลดปล่อย พันธนาการทางสังคม แว่ววัน ตะวันชิงพลบ

Abstract

The research aimed to study female protagonists who expressed themselves by social emancipation. Here, the social bonds of women are conditions of being uneducated, being unemployed, being married, and

being a mother. The social emancipations to be considered were based on Simone de Beauvoir's concept. Two novels written by Botan, Waewwan and Tawan Ching Plob, were studied. Using Simone de Beauvoir's concept, data taken from both novels were analyzed by four issues of women's self-emancipation : emancipation by education, emancipation by carrying on an occupation, emancipation by refusing marriage, and emancipation by refusing to take a mother role. Besides analyzing the two novels with the concept, they were then compared to each other. The results of this study were presented using analytical description.

After comparing the two novels, it was found that the female protagonist in Waewwan expressed herself, based on Simone de Beauvoir's concept, through all the four issues of emancipation: by education, by carrying on an occupation, refusing marriage, and by refusing to take a mother role. Concerning the female protagonist in Tawan Ching Plob, she emancipated herself through only of the two issues: by education and by carrying on an occupation. For the rest two issues, they did not conform to Simone de Beauvoir's concept as the female protagonist in Tawan Ching Plob tended to get married and have her children in the future. With regard to social responses in relation to the four issues of the women's emancipations, it was revealed that Thai society seemed not to accept the women's emancipations of being married and being a mother. Nevertheless; as time has gone by, social criteria have been reduced in their strictness. Thus, the women's self-emancipation issues of Simone de Beauvoir's concept in Waewwan were more obvious than those in Tawan Ching Plob.

Keywords :

Emancipation, Social bonds, Waewwan, Tawan Ching Plob

คำนำ

ปัจจุบันแนวคิดสตรีนิยมเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับจากวงวิชาการในการนำมาศึกษาวิจัยเรื่องของผู้หญิงในแง่มุมต่าง ๆ นักวิชาการสตรีนิยมส่วนใหญ่มักให้ความสนใจในประเด็นความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ โดยเฉพาะสังคมที่อยู่ในระบบชายเป็นใหญ่ที่ผู้หญิงมีสิทธิ์แสดงบทบาทได้อย่างจำกัด เพราะติดอยู่กับกฎเกณฑ์ทางสังคมที่กำหนดพฤติกรรมของผู้หญิงให้ต้องปฏิบัติตามให้สมกับการเป็นกุลสตรี การทำหน้าที่ภรรยาและแม่อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ผู้หญิงจึงติดอยู่ในกรอบของสังคมซึ่งยากที่จะหลุดพ้น แม้ว่าผู้หญิงเหล่านั้นได้เคยพยายามมาแล้ว ก็ตาม ดังที่ อมรสิริ-กนิษฐ (2534 : 124) ได้อ้างถึงคำกล่าวของ ซีโมน เดอ โบวัวร์ ไว้ว่า “ผู้หญิงส่วนใหญ่ยอมจำนนต่อชะตาชีวิตของตนเอง โดยไม่พยายามต่อสู้แต่อย่างใด ส่วนผู้หญิงที่ปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างก็ไม่ได้แสดงเจตนาที่ปกป้อง และไม่ยื่นหยัดในเอกลักษณ์ของตัวเอง แต่กลับยอมรับสภาพเดิมของตัวเอง เมื่อพวกเธอเข้าไปมีบทบาทในประวัติศาสตร์ก็มักจะเห็นด้วยกับผู้ชายและในมุมมองของผู้ชาย”

จากลักษณะความไม่เท่าเทียมทางเพศดังกล่าว กลายเป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้หญิงกลุ่มหนึ่งในประเทศแถบตะวันตกรวมกลุ่มกันต่อต้านความไม่ยุติธรรมที่ผู้หญิงได้รับจากสังคม กระบวนการพัฒนาสตรีเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในระดับสากลโดยองค์การสหประชาชาติ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) การรณรงค์โดยการเดินขบวนเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมที่ทำกันอย่างต่อเนื่องจึงได้ขยายไปสู่ประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยด้วย

แนวคิดเรื่องการปลดปล่อยผู้หญิงให้หลุดพ้นจากกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยการหันหลังให้กับความไม่เท่าเทียมเหล่านั้น ซีโมน เดอ โบวัวร์ ได้แสดงแนวคิดเรื่องการปลดปล่อยผู้หญิง สรุปได้ 3 ประเด็น คือ การ

ปลดปล่อยตนเองด้วยการประกอบอาชีพ การไม่แต่งงาน และ การไม่เป็นแม่

จากการศึกษาวรรณกรรมของไทยตั้งแต่ปีสตรีกาลเป็นต้นมา พบว่า นวนิยายได้แสดงแนวความคิดนี้ไว้เช่นกัน แม้จะแสดงไว้อย่างกลมกลืนกับบริบทของสังคมไทยแต่ก็เห็นได้อย่างชัดเจน เช่นตัวละครหญิงในนวนิยายของโบทัน ที่เห็นคุณค่าของการศึกษาและการมีงานทำ ดังนั้น การนำแนวคิดของ ซีโมน เดอ โบวัวร์ มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับแนวคิดบางประเด็นให้เกิดความชัดเจน คือประเด็นการปลดปล่อยตนเองด้วยการประกอบอาชีพซึ่งมีความสัมพันธ์กับเรื่องการศึกษา ผู้วิจัยจึงปรับแนวคิดของ ซีโมน เดอ โบวัวร์ เป็น 4 ประเด็น ได้แก่ การปลดปล่อยตนเองด้วยการศึกษา การประกอบอาชีพ การไม่แต่งงาน และการไม่เป็นแม่

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยการวิจัยเอกสารโดยเลือกศึกษานวนิยายจำนวน 2 เรื่องของโบทัน โดยใช้ทศวรรษสตรี (พ.ศ. 2518-2528) ซึ่งกำหนดโดยองค์การสหประชาชาติว่าด้วยปฏิญญาสากลมาเป็นที่มาในการคัดเลือกวรรณกรรมเล่มแรกเป็นนวนิยายเรื่อง แว่ววัน ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นปีแรกของทศวรรษสตรี เป็นช่วงที่สังคมอยู่ในยุคเริ่มต้นทางปัญญาที่นักเขียนถูกสั่งห้ามเขียนงานวิจารณ์การเมือง นักเขียนจึงหลบเลี่ยงมาเขียนเรื่องการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพทางอารมณ์ เช่นเรื่องของผู้หญิงที่ดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญ แต่ได้แฝงนัยยะสำคัญทางการเมืองไว้เช่นกัน อีกเล่มหนึ่งเป็นนวนิยายเรื่อง ตะวันชิงพลบ ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2534 และผ่านพ้นช่วงทศวรรษสตรี เป็นช่วงที่สังคมได้ผ่านพ้นเหตุการณ์วิกฤติทางการเมือง งานวรรณกรรมจึงกลับมาแสดงบทบาทได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะประเด็นของผู้หญิงที่ได้รับการยอมรับมากขึ้น นวนิยายทั้งสองเรื่องแต่งในระยะเวลาที่ห่างกัน 16 ปี จึงให้ภาพสะท้อนของการต่อสู้กับกรอบและกฎเกณฑ์ของสังคมภายใต้ความเป็นผู้หญิงในยุคสมัยที่ต่างกัน เพื่อให้เห็นถึงพฤติกรรมของตัวละครและปฏิกิริยาทางสังคมที่มีต่อการปลดปล่อยผู้หญิงตามแนวคิดของซีโมน เดอ โบวัวร์ ว่าเป็นไปในทิศทางใดและศึกษาเปรียบเทียบว่าเมื่อเวลาผ่านไปแนวคิดนี้ยังคงอยู่หรือเปลี่ยนไปในลักษณะใด

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้นำแนวคิดของซีโมน เดอ โบวัวร์ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย จึงวางกรอบในการศึกษาตัวละครไว้ 4 ประเด็น ได้แก่ การปลดปล่อยตนเองด้วยการศึกษา การประกอบอาชีพ การไม่แต่งงาน และ การไม่เป็นแม่ ผลการศึกษปรากฏดังนี้

ผลการวิจัย

นวนิยายเรื่องแว่ววัน

การศึกษา

แว่ววัน เป็นผู้หญิงที่มีอุดมการณ์แตกต่างไปจากผู้หญิงในยุคสมัยเดียวกัน สภาพสังคมในยุคสมัยของแว่ววัน เป็นยุคที่อยู่ในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติการปกครอง การขยายโอกาสทางการศึกษายังไม่เปิดกว้างเท่าที่ควร ประกอบกับสภาพสังคมที่มีความเป็นชนบทหรือห่างไกลความเจริญ โอกาสที่เด็กจะได้รับการศึกษาหรือได้รับสิทธิพิเศษอย่างเด็กในเมืองหลวงจึงมีน้อย เมื่อคนได้รับการศึกษาน้อย โอกาสที่จะหางานดี ๆ ทำก็ยาก ทั้งยังได้รับการดูถูกดูหมิ่นจากคนในสังคมเมืองอีกด้วย

สิ่งแรกที่จะทำให้แว่ววันก้าวพ้นไปจากสภาวะที่ไม่ต้องการ นั่นคือ การได้รับการศึกษาในระดับสูงอันเป็นจุดเริ่มต้นให้ได้ทำงานที่ดีมีเกียรติ ดังที่แว่ววันคิดว่า “มีการศึกษาเป็นพื้นฐานแทนศักดิ์ตระกูล” (โบทัน. 2520 : 11) แว่ววันต้องต่อสู้กับค่านิยมของยุคสมัยอย่างหนัก เพราะสังคมชนบทในยุคนั้นไม่นิยมให้ผู้หญิงได้รับการศึกษาในระดับที่สูงมาก เนื่องจากเห็นว่าเมื่อลูกสาวโตขึ้นก็ต้องแต่งงานมีครอบครัว หรือแม้ว่าผู้หญิงจะได้รับการศึกษาในระดับที่สูงได้ แต่ต้องไม่มากกว่าผู้ชาย ดังที่ไววิทย์ซึ่งเป็นน้องชายของแว่ววันกล่าวตัดพ้อพ่อเรื่องที่ยอมให้แว่ววัน

ได้เรียนต่อว่า “ฉันเป็นผู้ชายด้วย ไอ้แวมมันยังได้เรียนแล้วเรื่องอะไรไม่ให้ฉันเรียนต่อ” (ไบตัน. 2520 : 14) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่เทียบกันระหว่างเพศที่สังคมมักยอมให้ชายอยู่เหนือกว่าหญิงในทุกด้าน แวมมันยังมองการณ์ไกลต่อไปว่า ถ้าผู้หญิงได้รับการศึกษาที่สูง มีความรู้มากพอที่จะเอาตัวรอดได้ ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาผู้ชาย ความคิดของแวมมันแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่แตกต่างไปจากผู้หญิงในยุคสมัยเดียวกัน และผลจากการดิ้นรนต่อสู้กับอุปสรรคทำให้แวมมันสามารถสอบเข้าเรียนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ ถือเป็นความสำเร็จขั้นต้นในการคิดปลดปล่อยตนเอง

การประกอบอาชีพ

สังคมของแวมมันยังมีได้สังเกตเห็นความสำคัญเรื่องการประกอบอาชีพของผู้หญิง ดังจะเห็นได้จากการไม่สนับสนุนให้ลูกสาวได้รับการศึกษามากเกินไป ส่งผลให้ผู้หญิงส่วนใหญ่ในสังคมชนบทไม่มีงานทำ เนื่องจากมีความรู้ที่น้อยจึงไม่สามารถประกอบอาชีพที่ต้องใช้ความรู้สูงได้ ดังนั้น ผู้หญิงในชนบทจึงไม่ประกอบอาชีพหรือแม้มีอาชีพก็เป็นเพียงลักษณะการช่วยเหลืองานของครอบครัว เช่น การทำสวน ทำไร่ ทำนา เช่นเดียวกับแม่ของแวมมันที่นอกจากจะทำงานบ้านแล้วก็ต้องช่วยงานสวนพลูไปด้วย การไม่มีอาชีพจึงเป็นการผูกมัดผู้หญิงไว้กับบ้าน

ชีวิตของแวมมันผูกติดอยู่กับการไร้อาชีพมานาน และตราบไต่ที่แวมมันยังไม่มีอาชีพเป็นของตัวเอง แวมมันก็ยังต้องอยู่ในสภาพเช่นนั้นตลอดไป แวมมันจึงไม่ชอบการหยุดอยู่กับที่ แวมมันมีความทะเยอทะยานที่จะก้าวหน้าต่อไป เมื่อโอกาสมาถึงวันที่พันธุส์สุรีและคุณหญิง ชักชวนให้แวมมันไปทำงานสอนที่โรงเรียนนายสิบ “นัยน์ตาของหล่อนเป็นประกายด้วยความหวัง... แวมมันจึงตกลงใจทันที” (ไบตัน. 2520 : 600)

งานใหม่นี้เองที่ช่วยกู้ศักดิ์ศรีและความมีหน้ามีตาให้กับครอบครัว “เพราะชาวบ้านธรรมดาจะเข้าใจอะไรมากกว่าไอ้แวมมันได้เป็นนายร้อยหญิง” (ไบตัน. 2520 : 607) การมีงานทำจะเป็นหลักประกันความมั่นคงให้กับชีวิต และเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงคุณค่าแห่งชีวิตของตนเองอีกด้วย ดังเช่นตอนสุดท้ายของเรื่องที่ว่าแวมมันได้เป็นเจ้าของโรงเรียนอนุบาลธำรงค์ดี แวมมันสามารถพิสูจน์ตนเองด้วยการบริหารงานโรงเรียนต่อไปอย่างมีความสุขเท่าที่พบว่าแวมมันได้ทำการปลดปล่อยตนเองในขั้นที่ 2 แล้ว

การไม่แต่งงาน

แวมมันอยู่ในสังคมที่เคร่งครัดในเรื่องของศีลธรรม จารีต ประเพณี และค่านิยมสูง เช่น สังคมมักจะมีมองว่าผู้หญิงที่มีอายุพ้นวัยสาวนานเกินไปหากยังไม่แต่งงานก็จะถูกมองว่าเป็นสาวแก่ขึ้นคาน เป็นที่มาของเสียงซุบซิบนินทาทำให้พ่อแม่ญาติพี่น้องได้รับความอับอาย เมื่อแวมมันยังยืนกรานเสียงแข็งเรื่องไม่ยอมแต่งงาน แม้มียอมอ่อนลง แต่สิ่งที่แม่พูดก็ไม่ได้ข้ามพ้นไปจากกรอบประเพณีของสังคม “แต่ลูกผู้หญิงก็ต้องออกเรือนไปตามประเพณี” (ไบตัน. 2520 : 551)

สิ่งแรกที่เห็นได้อย่างชัดเจนหลังการแต่งงานคือ บทบาทของความเป็นแม่ศรีเรือนที่ผู้หญิงจะต้องแสดงแม้ผู้หญิงต้องทำงานนอกบ้านด้วย แต่ก็ไม่มีสิทธิ์นำมาเป็นข้ออ้าง ดังที่แม่ของแวมมันพูดกับไววิทย์น้องชายของแวมมันว่า “งานบ้านมันเรื่องของผู้หญิง ข้าก็ช่วยพ่อเอ็งทำสวน แต่ข้าก็ต้องทำงานบ้าน” (ไบตัน. 2520 : 565) ที่สำคัญกว่านั้น การแต่งงานถือเป็นข้อผูกมัดทางสังคมทั้งทางพฤตินัยและนิตินัย การแต่งงานสำหรับบางคู่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์หรือแก้ไขสถานการณ์ทางการเมือง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ คู่ของระวีวรรณที่ต้องแต่งงานไปด้วยความจำเป็นเพื่อรักษาตำแหน่งของพ่อและเกียรติยศของครอบครัว

แวมมันมีแนวคิดที่หลุดไปจากยุคสมัย ซึ่งแตกต่างไปจากแนวคิดของแม่อย่างสิ้นเชิง และจากการที่แวมมันตัดสินใจไม่ยอมแต่งงานกับพันธุส์สุรีซึ่งเป็นคนที่เธอรักและเขาก็รักเธอมากนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจาก

กระบวนการปลดปล่อยตัวเองในขั้นแรกและขั้นที่สอง นั่นคือ การที่แคววันมีการศึกษาที่สูงและสามารถประกอบอาชีพมีรายได้เป็นของตนเอง แคววันจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้ผู้ชายเป็นฝ่ายเลี้ยงดู แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า หากผู้หญิงต้องการที่จะปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระจากข้อผูกมัดต่าง ๆ ของสังคมแล้วจะต้องไม่แต่งงาน การแต่งงานสามารถเกิดขึ้นได้ ในกรณีที่แต่งงานไปแล้วจะต้องไม่ทำให้เกิดการสูญเสียสิทธิเสรีภาพ หากว่าการแต่งงานสามารถเกิดขึ้นได้ภายใต้บริบทเหล่านี้ก็จะเป็นเรื่องที่ดี และผู้หญิงก็ไม่จำเป็นต้องคิดปลดปล่อยตัวเองออกมาจากกฎเกณฑ์เหล่านั้น แต่สำหรับแคววัน “ดิฉันชอบชีวิตแบบนี้เสียแล้ว ดิฉันพ้นความต้องการที่จะแต่งงานแล้วค่ะ ดิฉันอยู่กับงานดีกว่า” (โบทัน. 2520 : 501) แคววันจึงตอบปฏิเสธคำขอแต่งงานของพันธุสุริย์ แคววันกล้าที่จะขบถต่อแนวความคิดแห่งยุคสมัย โลกของแคววันจึงต่างจากโลกของคนอื่น “โลกใหม่ของฉันอาจจะจะเป็นโลกที่ไม่มีใครประสงค์ แต่เป็นโลกที่ฉันพอใจ” (โบทัน. 2520 : 681) เท่ากับว่าแคววันได้ทำการปลดปล่อยตัวเองในขั้นที่ 3

การไม่เป็นแม่

ผู้หญิง เมื่อแต่งงานมีครอบครัวย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องเป็นแม่ การเป็นแม่นอกจากจะเป็นการสร้างภาระให้กับฝ่ายหญิงตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ไปจนกระทั่งคลอด หลังจากคลอดก็ต้องให้นมลูก ฝ้าเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดซึ่งนับเป็นภาระที่หนักมากสำหรับผู้หญิง โดยที่ผู้ชายไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการเหล่านี้เลย ที่สำคัญการมีลูกจะเป็นการผูกมัดตนเองไว้กับบ้าน ไม่สามารถออกไปทำงานนอกบ้านได้เพราะไม่มีใครเลี้ยงดู หหมดโอกาสที่จะทำงานและพบสังคมนอกบ้าน เป็นการปิดกั้นเสรีภาพอย่างเป็นรูปธรรม ยิ่งกว่านั้นหากคู่วิดไม่สามารถประคับประคองครอบครัวให้ดำเนินไปได้จนตลอดรอดฝั่ง เมื่อเกิดการหย่าร้างขณะที่มีลูกก็ยิ่งทำให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างยากลำบาก เกิดความลังเล เพราะกลัวปัญหาจะกระทบถึงลูก ผู้หญิงส่วนใหญ่มักคำนึงถึงจุดนี้ ทำให้ต้องใช้ชีวิตคู่อย่างกล้ากลืนฝืนทนต่อไปเพราะความเห็นแก่ลูกนั่นเอง

ดังนั้น ผู้หญิงที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้เพราะมีการศึกษา มีอาชีพ จึงมักตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและเด็ดขาดกว่าผู้หญิงที่ยังต้องพึ่งพาผู้ชายอยู่ แคววันจึงมองว่า การเป็นแม่จึงไม่ใช่เรื่องที่สร้างความสุขได้เสมอไป แคววันจึงปฏิเสธการแต่งงานเพื่อที่จะได้ไม่มีลูกมาเป็นห่วงโซ่ผูกมัดชีวิต “ดิฉันชอบชีวิตแบบนี้เสียแล้ว ดิฉันพ้นความต้องการที่จะแต่งงานแล้วค่ะ” (โบทัน. 2520 : 501) แคววันจึงทำการปลดปล่อยตัวเองไปได้จนถึงขั้นตอนสุดท้าย

นวนิยายเรื่องตะวันชิงพลบ

การศึกษา

สภาพสังคมในยุคสมัยของเรื่องตะวันชิงพลบ เป็นยุคที่ผ่านพ้นเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองและผ่านพ้นช่วงทศวรรษศตริมาแล้ว ผู้หญิงจึงได้รับการยกระดับให้สูงขึ้นจนเริ่มเป็นที่ยอมรับในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การประกอบอาชีพ การเป็นผู้นำ และการตัดสินใจด้วยตัวเองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้สังคมจะเริ่มเปิดพื้นที่ให้กับผู้หญิง แต่ก็ยังเป็นไปในลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากค่านิยมใหม่เหล่านี้ไปขัดแย้งกับค่านิยมเก่าที่เคยมีมา ในระยะแรกจึงเกิดการปะทะกันระหว่างค่านิยมเก่ากับค่านิยมใหม่ โดยเฉพาะเรื่องการศึกษากลุ่มผู้หญิงที่มีฐานะวิเศษเป็นตัวแทนของเรื่องและจินดาหราซึ่งเป็นพี่สาวเป็นตัวอย่าง แม่ของภรรยาให้โอกาสทางการศึกษากับลูกผู้หญิงอย่างเต็มที่ แต่ก็เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น ดังเช่นตอนที่จินดาหราขอแม่ไปเรียนต่อเมืองนอกอย่างน่าชายบ่าง แม่กลับพูดว่า “ลูกผู้หญิงไปทำไม” (โบทัน. 2534 : 22)

สาเหตุที่แม่ไม่ยอมให้จินดาหราไปเรียนเมืองนอกเนื่องจากเป็นห่วงที่จินดาหราเป็นผู้หญิงซึ่งมักจะมีอันตรายมากกว่าผู้ชาย ดังที่แม่พูดว่า “ลูกผู้หญิง เรียนให้จบในประเทศเสียก่อน ไปตอนวัยรุ่นอันตราย” (โบทัน. 2534 : 22) เช่นเดียวกับพ่อที่พูดว่า “เรียนให้จบในที่ก่อนไม่ดีหรือ ลูกผู้หญิงวัยรุ่นพ่อเป็นห่วง” (โบทัน. 2534 : 46)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นลักษณะของความเป็นผู้หญิงที่สังคมได้กำหนดและมอบบทบาทให้ ความเป็นผู้หญิงเหล่านี้เป็นทั้งอุปสรรคและเป็นเครื่องกีดขวางที่ปิดกั้นไม่ให้ผู้หญิงออกไปแสวงหาโอกาสทางการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย แต่ในที่สุดการที่ตัวละครหญิงในเรื่องมีโอกาสเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ก็ได้แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวทางการศึกษาที่ทำให้ผู้หญิงมีพื้นที่ในการใช้สิทธิส่วนนี้มากยิ่งขึ้น และเป็นการปลดปล่อยตนเองในขั้นต้นได้สำเร็จ

การประกอบอาชีพ

จากแนวคิดดั้งเดิมของคนไทยในยุคสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ไม่นิยมนำผู้หญิงประกอบอาชีพนอกบ้าน หรือประกอบอาชีพที่ผู้หญิงต้องเป็นผู้นำ เมื่อระยะเวลาผ่านไปสังคมยอมรับบทบาทและความสำคัญของผู้หญิงมากขึ้น แต่สิ่งเหล่านี้ก็ยังไม่แสดงออกอย่างชัดเจน เนื่องจากสังคมยังแบ่งแยกการทำงานของผู้หญิงผู้ชายอยู่เช่นเดิม เหตุผลข้อแรกขึ้นอยู่กับสรีระของผู้หญิง เพราะงานบางอย่างผู้หญิงทำได้ไม่สะดวก คล่องแคล่วเหมือนผู้ชาย ดังคำพูดของพ่อที่กล่าวว่า “งานบางอย่างเงินเป็นผู้หญิงลุยไม่สะดวก ผู้ชายดีกว่า” (โบทัน. 2534 : 318) และแนวคิดเรื่องการแบ่งงานที่แสดงออกอย่างชัดเจน ดังที่แม่ของมุกะวีกล่าวไว้ว่า “มันเป็นเรื่องของความเหมาะสม ถึงอย่างไรแม่ก็เชื่อว่าผู้หญิงผู้ชายเหมือนกันไม่ได้” (โบทัน. 2534 : 152) เพราะแม่ไม่เห็นด้วยว่าผู้หญิงจะมีความสามารถในการบริหารควบคุมหรือดูแลกิจการได้เหมือนผู้ชาย

ต่อมาเมื่อเวลาและบริบททางสังคมเปลี่ยนไป ผู้หญิงได้รับการศึกษา มีโอกาสได้สัมผัสกับโลกภายนอกมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้หญิงมีความมั่นใจในสติปัญญาและความสามารถของตัวเอง มุกะวีได้แสดงให้เห็นแม่ของตนเห็นเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า ผู้หญิงก็สามารถทำอะไรหลายอย่างได้เช่นเดียวกับผู้ชาย ดังที่แม่ของมุกะวียอมรับว่า “ผู้หญิงสมัยนี้ทำอะไรได้ทุกอย่างเหมือนผู้ชาย ไม่น่าหาเหตุเอาประสบลามาเลี้ยงเลยจริง ๆ เพราะไม่เชื่อผู้หญิงเพศเดียว กับตนจึงได้ร้อนใจอยู่เช่นนี้” (โบทัน. 2534 : 161)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าสังคมเริ่มยอมรับในศักยภาพและความสามารถของผู้หญิงในการประกอบอาชีพและการเป็นผู้นำ ผู้หญิงจึงเริ่มที่จะดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งเป็นการพิสูจน์คุณค่าของความเป็นผู้หญิงแกร่งแห่งยุคสมัยที่มีใช้เพียงเครื่องประดับโลกดังแต่ก่อน มุกะวีจึงทำการปลดปล่อยตนเองในขั้นที่ 2 ได้สำเร็จ

การไม่แต่งงาน

ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ผู้หญิงส่วนใหญ่เริ่มต่อต้านธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมที่เคยมีมา โดยไม่ยอมตกเป็นเบี้ยล่างของผู้ชายเหมือนเมื่อก่อน สิ่งที่เป็นประการแรกคือการสร้างแนวคิดใหม่ด้วยตนเอง ซึ่งเริ่มตั้งแต่การคบหากับเพื่อนต่างเพศที่ผู้หญิงยุคใหม่มองว่า ผู้หญิงมีอิสรภาพในการคบเพื่อนต่างเพศโดยไม่จำเป็นต้องเป็นคู่รักกันเสมอไป ดังนั้น เมื่อยุคสมัยเปิดโอกาสให้ผู้หญิงกล้าที่จะมีความคิดริเริ่มเป็นของตนเอง โดยเฉพาะเรื่องการมีคู่ครองที่แต่ก่อนจะมีประเพณีคลุมถุงชน แต่ผู้หญิงสมัยใหม่กล้าที่จะขบถต่อความคิดเหล่านั้น ดังเช่นเหตุการณ์ที่ยายของจินดาหว่าต้องการให้จินดาหาแต่งงานกับประสบลากซึ่งเป็นน้ำชาย แต่จินดาหว่าไม่ยอมโดยเด็ดขาด

นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้แนวคิดของผู้หญิงเปลี่ยนไป เมื่อจินดาหว่าไปอยู่ต่างประเทศนานหลายปี ได้สัมผัสกับวัฒนธรรมตะวันตกที่ไม่เคร่งครัดในเรื่องการอยู่กินฉันท์สามีภรรยา跟前ก่อนเข้าพิธีแต่งงาน จินดาหว่าจึงถูกสิ่งแวดล้อมหล่อหลอมให้กล้าที่จะปฏิบัติเช่นนั้น มุกะวีจึงได้แต่พยายามพูดให้แม่เข้าใจและยอมรับความจริงกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เพื่อจะได้ปรับตัวอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข

แต่ในความเป็นจริงแล้ว การประพัตติตัวของผู้หญิงก็ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละสังคม สำหรับสังคมที่เปิด

กว้างให้อิสระในการดำเนินชีวิตอย่างประเทศฝรั่งเศส ผู้หญิงอย่างจินดาหาก็สามารถอยู่กับภริภาพจันทร์สามี ภรรยาได้ แต่สำหรับสังคมที่ปิดกั้นอิสรภาพในการใช้ชีวิตที่ไม่ถูกต้องอย่างสังคมไทย จินดาหาก็ต้องปรับตัว ให้เข้ากับสภาพสังคมที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง โดยการไม่อาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกับคู่รักก่อนแต่งงาน บทสรุปประเด็นการไม่แต่งงานของตัวละครเริ่มจะไม่เป็นผล เพราะสุดท้ายแล้วทั้งมุกระวีและจินดาหาก็ต่างก็มีแนวโน้มว่าจะแต่งงานเช่นเดียวกัน ดังนั้นแนวคิดเรื่องการปลดปล่อยผู้หญิงจากการไม่แต่งงานจึงไม่ปรากฏในเรื่องนี้ มุกระวีและจินดาหาก็อาจจะไม่สามารถทำการปลดปล่อยตนเองในขั้นที่ 3 ได้สำเร็จ

การไม่เป็นแม่

การที่สังคมเห็นความสำคัญและให้สิทธิเสรีภาพแก่ผู้หญิงมากขึ้น ทำให้ผู้หญิงมีอิสรภาพในการตัดสินใจเลือกทางเดินชีวิตของตนเอง เมื่อผู้หญิงมีความสามารถในการเลี้ยงดูตนเองโดยไม่พึ่งผู้ชาย ผู้หญิงส่วนหนึ่งจึงเลือกที่จะไม่แต่งงานและเมื่อไม่แต่งงานจึงไม่ถูกลูกมาเป็นข้อผูกมัด แต่ในกรณีของมุกระวีและจินดาหาก็มีแนวโน้มว่าจะแต่งงานจึงอาจจะมีลูกในอนาคต ดังนั้นแนวคิดเรื่องการปลดปล่อยผู้หญิงจากการไม่เป็นแม่จึงไม่ปรากฏในเรื่องนี้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์นวนิยายเรื่องแว่ววันและตะวันชิงพลบ ตามแนวคิดเรื่องการปลดปล่อยผู้หญิงของ ซีโมน เดอ โบวัวร์ โดยนำมาปรับใช้ในการศึกษาคั้งนี้ใน 4 ประเด็น ได้แก่ การปลดปล่อยตนเองด้วยการศึกษากการประกอบอาชีพ การไม่แต่งงาน และการไม่เป็นแม่ ผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า

การปลดปล่อยตนเองด้วยการศึกษา ตัวละครในนวนิยายเรื่องแว่ววันและตะวันชิงพลบสามารถปลดปล่อยตนเองด้วยการศึกษาได้สำเร็จ เนื่องจากสังคมเริ่มมีความตระหนักในความสำคัญของการศึกษา ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ เพราะเมื่อผู้หญิงมีความรู้ ผู้หญิงสามารถนำความรู้ที่นั่นมาเปลี่ยนแปลงสถานภาพของตนเองให้สูงขึ้นได้

การปลดปล่อยตนเองด้วยการประกอบอาชีพ ตัวละครในนวนิยายเรื่องแว่ววันและตะวันชิงพลบสามารถปลดปล่อยตนเองด้วยการประกอบอาชีพได้สำเร็จ เนื่องจากสังคมมองว่าการที่ผู้หญิงไม่ได้ประกอบอาชีพและขาดรายได้ ถือเป็นภาระของสังคมที่จะต้องเข้ามาดูแล ดังนั้น สังคมจึงสนับสนุนให้ผู้หญิงประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเอง เพื่อลดภาระของสังคมและเป็นการสร้างเกียรติและศักดิ์ศรีให้กับผู้หญิงจนเป็นที่ยอมรับในสังคม

การปลดปล่อยตนเองด้วยการไม่แต่งงาน ตัวละครในนวนิยายเรื่องแว่ววันสามารถปลดปล่อยตนเองด้วยการไม่แต่งงานได้สำเร็จ เนื่องจากสังคมในยุคนี้มีความตระหนักว่า การแต่งงานมีส่วนทำให้ผู้หญิงถูกกลืนรองสิทธิเสรีภาพ ดังนั้นหากผู้หญิงคนใดมีความมั่นใจว่าตนเองสามารถใช้ชีวิตได้เพียงลำพังโดยไม่ประสบปัญหาที่ไม่ได้คัดค้านแต่อย่างใด แต่ถึงแม้สังคมจะไม่แสดงการต่อต้านแต่ก็ไม่มีการส่งเสริมหรือสนับสนุนแนวคิดนี้ ส่วนตัวละครในนวนิยายเรื่องตะวันชิงพลบที่ไม่มีความต้องการปลดปล่อยตนเองอย่างชัดเจน เนื่องจากตัวละครมีแนวโน้มว่าจะแต่งงาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะสังคมเริ่มมีความเปลี่ยนแปลง โดยให้สิทธิเสรีภาพและมีกฎหมายคุ้มครองผู้หญิงมากขึ้น สังคมจึงมองว่าผู้หญิงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสละการแต่งงานเพื่อที่จะปลดปล่อยตนเองไปจากห่วงแห่งความทุกข์เหล่านั้น ที่สำคัญสังคมไทยมองว่าแนวคิดนี้ไปขัดแย้งกับธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมที่เคยมีมา

การปลดปล่อยตนเองด้วยการไม่เป็นแม่ ตัวละครในนวนิยายเรื่องแว่ววันสามารถปลดปล่อยตนเองด้วยการไม่เป็นแม่ได้สำเร็จเพราะตัวละครไม่แต่งงาน ส่วนตัวละครในเรื่องตะวันชิงพลบไม่มีความต้องการปลดปล่อย

ตนเองอย่างชัดเจน เนื่องจากตัวละครมีแนวโน้มว่าจะแต่งงานจึงอาจจะมีลูก และเมื่อสังคมมีกฎหมายออกมาคุ้มครองแม่และเด็กและให้ผู้ชายเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลเด็กมากขึ้น ผู้หญิงอาจจะไม่ปฏิเสธที่จะมีลูกอีกต่อไป

อ้างอิง

สุภา สิริสิงห. (2520). **แวมวัน**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

_____. (2534). **ตะวันชิงพลบ**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

อลิซ ชวาร์ตเชอร์. (2534). **ซีโมน เดอ โบวัวร์ ผู้หญิงที่ขบถ**. (แปลจาก Simone de Beauvoir aujourd'hui โดย อมรสิริ-กนิษฐ). กรุงเทพฯ : เจนเดอร์เพรส.